

SKLANJATEV SAMOSTALNIKOV SREDNJEGA SPOLA V HIPOLITOVEM SLOVARJU: GRADIVO

COBISS: 1.03

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.28.2.12](https://doi.org/10.3986/JZ.28.2.12)

V prispevku obravnavam samostalnike srednjega spola v nemško-slovensko-latinskem slovarju Hipolita Novomeškega. Navajam gradivo in nabor končnic, ki se pojavljajo v paradigmi. Namen članka je predstaviti manj znano gradivo širšemu krogu strokovnjakov. **Ključne besede:** zgodovinsko jezikoslovje, slovenščina, samostalniška sklanjatev, samostalniki srednjega spola, Hipolit Novomeški, 18. stoletje

Declension of Neuter Nouns in Hippolytus's Dictionary

This article deals with neuter nouns in the German–Slovenian–Latin dictionary by Hippolytus of Novo Mesto (*Hippolytus Rudolphswertensis*). It lists the material and the selection of endings that appear in the paradigm. Its main purpose is to present less well-known material to a wider circle of experts.

Keywords: historical lexicography, Slovenian, nominal declension, neuter nouns, Hippolytus of Novo Mesto, eighteenth century

1 Uvod

Hipolit Novomeški, s pravim imenom Janez Adam Geiger, je bil rojen po letu 1650 v Novem mestu. Okoli leta 1648 je postal kapucin in od leta 1718 gvardijan samostana v Kamniku. Umril je v Kranju 28. aprila 1722. Poznal je spise Matije Kastelca in pridige sobrata Janeza Svetokriškega, čigar peto knjigo je imel v oceni. Nameril se je sestaviti slovar, prvotno predvsem za najožji krog svojih redovnih sobratov. Toda vdal se je prigovarjanju redovnikov ter priredil do 1712 za tisk trojezični slovar v dveh delih, ki naj bi omogočal prenašanje latinske in nemške cerkvene literature v slovenščino (latinsko-nemško-slovenski del je končal 20. marca 1711, nemško-slovensko-latinskega 18. apr. 1712, a je večina besedila ostala v rokopisu).

Njegov kažipot je bila kakor Kastelcu ena izmed novejših izdaj Frisijevega latinsko-nemškega in nemško-latinskega slovarja, ki ga je poslovenil z vsemi 5 dodatki vred (med njimi je Komenškega »Orbis pictus«), dodavši stvari, ki jih je zahteval novi teritorij (n. pr. seznam domačih krajev za »Orbis pictus«). Slovenski besedni zaklad so mu dajali v glavnem 3 viri: Megiser iz 1592 (Megiserjevega Polyglotta je imel pri roki vsaj potem, ko je bilo delo že na čisto spisano, a ga rabil v neznatni meri), slovar, v katerem je zajet besedni zaklad Kastelčevega slovarja (v Drž. lic. knjiž. v Lj. Ms. 169) ter zakladnica lastnega prisluškovanja in ustvarjanja (»Kastelca« = Ms. 169 je imel šele od črke L naprej v rokah). H.-ov slovar je iz starejših najboljše, bogat zlasti tudi na rastlinskih in živalskih imenih. Mnogo ima dobrih besed, ki jih je H. v slovarju prvi zabeležil [...] Ker je večino teh besed sprejel Pohlin, a iz njega Gutschmann, Murko in Janežič, so prišle v splošno rabo. Izmed poznejših leksikografov je veliko besed izpisal iz H.-a Caf, a izčrpal ga tudi on ni. (Kidrič 2013 [1928])

V prispevku je predstavljen popis oblikovja samostalnikov srednjega spola v Hipolitovem slovarju na podlagi listkovne kartoteke za obrnjeni slovar, ki jo je pripravil Jože Stabej in jo hranijo v Sekciji za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Obravnavane samostalnice sem izbral tako, da sem pogledal, kateri samostalniki srednjega spola imajo največ pojavitev v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja,¹ in preveril, ali jih je navedel tudi Hipolit. Tako sem prišel do nabora 108 samostalnikov srednjega spola, ki jih najdemo v Hipolitovem slovarju:² *blago, dejanje, delo, dete, detece, drevje, drevo, farstvo, ferdamanje, gostovanje, govedo, govorjenje, grlo, grmenje, hojenje, ime, izveličanje, jagnje, jutro, kadilo, kamenje, klicanje, kolo, kraljestvo, krščanstvo, ledovje, leto, malikovanje, maščovanje, meso, mesto, mleko, morje, naprejšetje, nebesa, nebo, obhajilo, oblačilo, obladanje, obličje, odpuščanje, odrešitvo, ohranjenje, oko, olje, opominjanje, opravilo, orožje, pismo, pitje, plačilo, poboljšanje, pogubljenje, poklicanje, polje, pomanjkanje, poročenje, poslušanje, poštenje, potrpljenje, prebivališče, preganjanje, pregrešenje, premaganje, prerokovanje, prešuštvo, pričovanje, pridigarstvo, ravnanje, razodevenje, rojstvo, selstvo, seme, sonce, sovraštvo, spoznanje, srce, srebro, šentovanje, tele, telo, tla, tovarištvo, trnje, trpljenje, uboštvo, uho, upanje, usta, veselje, videnje, vino, vojskovanje, vprašanje, vrata, vreme, zanesenje, zasluženje, zaupanje, zdravje, zlato, zlo, zmirjenje, znamenje, znanje, železo, žito, življenje.*

¹ Po vrsti od samostalnika z največ pojavitvami (pribl. 6000) do samostalnika s sto eno pojavitvijo: *srce, mesto, delo, ime, kraljestvo, leto, telo, nebesa, pismo, blago, nebo, oko, meso, veselje, dejanje, trpljenje, usta, odpuščanje, morje, dete, izveličanje, seme, vrata, pričovanje, znanje, znamenje, upanje, spoznanje, uho, zlato, jagnje, drevo, obličje, polje, zasluženje, zlo, vino, sonce, opravilo, malikovanje, prebivališče, olje, krščanstvo, prerokovanje, detece, pogubljenje, srebro, zaupanje, kamenje, rojstvo, gospostvo, govorjenje, poklicanje, zdravje, ravnanje, sovraštvo, jutro, pitje, potrpljenje, kola, žito, pomanjkanje vprašanje, odrešitvo, gorivstajenje, opominjanje, pridigarstvo, preganjanje, poročenje, poštenje, pohujšanje, naprejšetje, ferdamanje, gorivstajenje, farstvo, pregrešenje, govedo, trnje, orožje, videnje, grlo, kadilo, prešuštvo, maščovanje, obhajilo, razodevenje, vreme, zanesenje, tovarištvo, zahvaljenje, ohranjenje, vojskovanje, življenje, poboljšanje, ledovje, tele, mleko, tla, vboštvo, moljenje, klicanje, selstvo, poslušanje, plačilo, preganjanje, zmirjenje, gostovanje, oblačilo, hojenje, grmenje, drevje, šentovanje, vzdihanje, železo, obladanje.*

² Po pogostnostnem zaporedju od samostalnika z največ pojavitvami (889) do samostalnika z najmanj pojavitvami (1): *mesto, oko, srce, govorjenje, leto, drevo, morje, delo, vino, blago, življenje, znanje, dejanje, pismo, veselje, znamenje, sonce, ime, upanje, orožje, opravilo, žito, drevje, usta, vrata, polje, uho, meso, mleko, oblačilo, železo, zlato, pitje, tla, vreme, nebesa, kolo, olje, kraljestvo, pomanjkanje, nebo, naprejšetje, poštenje, zdravje, seme, zlo, srebro, grlo, sovraštvo, tovarištvo, spoznanje, odpuščanje, trnje, prebivališče, rojstvo, vprašanje, ho(i/d)enje, prerokovanje, uboštvo, obličje, dete, pogubljenje, potrpljenje, ravnanje, trpljenje, kamenje, opominjanje, poklicanje, telo, jutro, plačilo, selstvo, vojskovanje, klicanje, kadilo, zaupanje, govedo, ledovje, gostovanje, izveličanje, poboljšanje, zasluženje, maščovanje, jagnje, poslušanje, premaganje, obladanje, prešuštvo, tele, krščanstvo, poročenje, razodevenje, detece, grmenje, pričovanje, ferdamanje, malikovanje, ohranjenje, videnje, zanesenje, zmirjenje, farstvo, obhajilo, preganjanje, pregrešenje, šentovanje, odrešitvo, pridigarstvo.*

2 PREDSTAVITEV OBRAVNAVANIH SAMOSTALNIKOV

Vsi obravnavani samostalniki se torej pojavljajo tudi v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (dalje: SKJ16), in sicer ima vsak od njih tam več kot sto pojavitev. Zaradi omejenega prostora jih ne morem podrobneje primerjati. Na splošno so razlike s SKJ16 naslednje: Končnica *-am* v Oed,³ v izglasju *o* vedno reflektira kot *u*,⁴ izginjajo oblike Med/Ded *-ej*, Oed *-um*. V Red (Imn, Tmn) ni preglaševanja *a* v *e* za mehкими glasovi (*j*). Hipolit s precejšnjo doslednostjo zapisuje mesto naglasa (˘). Diakritična znamenja, ki označujejo naglasno mesto, dosledno prepisujem, sicer pa uporabljam sodobni, gajični zapis in ne bohoričice, saj so oblike tako preglednejše (*mefu*, *meffu*, *mefsu*, *mesu* > *mesu*; *deilu*, *deillu*, *dejlu*, *dejllu*, *delu*, *dellu* > *delu*). Nejasne in težje razločljive oblike pa so zapisane v originalnem črkopisu (bohoričici) Številke v oglatih oklepajih [] označujejo število pojavitev dotične oblike ali samostalnika; če je pojavitev samo ena, števila ne navajam. Kratice IRDTMO so kratice sklonov: I = imenovalnik, R = rodilnik, D = dajalnik, T = tožilnik, M = mestnik, O = orodnik. Ed = ednina, Dv = dvojina, Mn = množina. Morebitni komentarji so navedeni v sprotnih opombah.

2.1 Oblikovje obravnavanih samostalnikov

blago [263]

Ed I: *blagú^s* [55], *blagù* [35]. **R:** *blagà* [29], *blagá* [22], *blága* [2]. **D:** *blagi* [2]. **T:** *blagú* [46], *blagù* [42], *blagu* [2]. **M:** *blagi* [7], *blági* [7] 5p,⁶ p *blágu* [2].⁷ **O:** *blágam* [6], *blágom* [3], *blagom* [2], *blagam*.

dejanje [204]

Ed [199] **I:** *djánje* [38], *djanje* [32], *djájne* [11], *djajne*. **R:** *djanja* [11], *djánja* [9], *djájna* [3], *djána*, *djajnja*. **D:** *djanju*. **T:** *djánje* [22], *djanje* [11], *djájne* [5]. **M:** *djánju* [18], *djanju* [6], *djájnju* [2], *djáinom*. **O:** *djánjam* [9], *djanjom* [7], *djajnam* [4], *djánjom* [3], *djájnom* [2], *djajnam*. **Mn** [5] **I:** *djanja*. **T:** *djanja* [3], *djánja*.

³ »Končnica *-am* za prvotni *-om* se je začela najprej govoriti v daj. množ. srednjega spola: mestam, letam po analogiji množ. imenovalnika: mesta, leta. V 16. stol. je končnica *-am* že splošno prodrla; proti koncu 17. stoletja se je ta končnica (*am*) prenesla tudi na orodn. ednine in na moška debela.« (Breznik 1916). Prim. tudi Ramovš 1952: 42–43. Končnica *-am* je bila prevladujoča tudi v *Gorskih bukvah* iz leta 1582, ki so nastale v okolici Krškega. Torej je bila v živem govoru ta končnica prisotna že nekaj časa. Prim. Jelovec 2021: 161–162.

⁴ V 16. stol. je bila končnica *-o* značilna za Krelja in Juričiča.

⁵ Naglasna znamenja prepisujem taka, kot so v originalu, in niso vedno skladna s sodobnimi naglasnimi znamenji. Tako lahko tudi krativec (*blagù*) pomeni dolžino, cirkumfleks (*imèn*) pa ne pomeni nujno dolgega padajočega naglasa, ampak zgolj dolžino.

⁶ Oznaka p pomeni, da se pojavlja v predložnih zvezah. Če se ista oblika pojavlja tako v predložnih kot v nepredložnih zvezah, navajam število pojavitev v predložnih zvezah pred p.

⁷ V slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja prevladuje končnica *-ej*, ki se je tam razširila še v dajalnik (SSKJ 16: 174, geslo *blago*).

delo [293]

Ed [287] **I:** *délu* [73], *delu* [42]. **R:** *déla* [39], *dela* [18]. **D:** *délu* [9], *déli* [4], *delu* [3], *deli*. **T:** *délu* [42], *delu* [25]. **M:** *déli* [6], *delu* [5], *deli*, *délu*. **O:** *déлом* [10], *délam* [5], *delom* [3]. **Mn** [6] **I:** *déla* [3]. **T:** *dela* [2], *déla*.

dete [27]

Ed I: *déjte* [17], *dejte* [6]. **T:** *déjte* [2], *dejte* [2].

detece [7]

Ed I: *ditétce* [5], *detétce*. **T:** *ditétce*.

drevje [127]

Ed [126] **I:** *drevje* [6], *drévje* [5]. **R:** *drévja* [31], *drevja* [16]. **D:** *drévju* [2], *drevju*. **T:** *drevje* [20], *drévje* [15]. **M:** *drévju* [18], *drevju* [3], *drévji*, *drevji*. **O:** *drévjam* [7]. **Mn I:** *drevja*.

drevo [318]

Ed [290] **I:** *drivú* [126], *drivù* [101], *drivu* [3]. **R:** *drivésa* [41], *drivesa*. **D:** *drivésu* [2]. **T:** *drivú* [6], *drivù* [4]. **M:** *drivésu* [3], *drivesu*, *drivési*. **O:** *drivésom*. **Mn** [28] **I:** *drivésa* [5]. **R:** *drivés* [5], *drivès* [5]. **T:** *drivésa* [11]. **M:** *drivésah* [2].

farstvo [3]

Ed I: *fárštvu* [2], *farštvu*.

ferdamanje [5]

Ed I: *ferdámanje* [4]. **R:** *ferdámanja*.

gostovanje [15]

Ed I: *gostovánje* [5], *gostuvájne* [3], *gostuvánje* [2], *gostovájne*, *gostovájnje*. **T:** *gostuvánje*. **M:** *gostuvánju*. **O:** *gostuvájnam*.

govedo [16]

Ed [4] **I:** *govédu* [3]. **R:** *govéda*. **Mn** [12] **I:** *govéda* [3]. **R:** *govédov* [2]. **D:** *govédam* [3]. **T:** *govéda* [4].

govorjenje [327]

Ed [326] **I:** *govorjénje* [139], *govorjéjne* [25], *govorjénnje* [2], *govorjenje* [2]. **R:** *govorjénja* [51], *govorénja*, *govorjéjna*. **D:** *govorjénju* [6], *govorjénju*. **T:** *govorjénje* [25], *govorjéjne* [5]. **M:** *govorjénju* [52], *govorjénju* [3], *govorjénju* [2], *govorjénju* [2], *govorjénju*. **O:** *govorjénjom* [4], *govorjénjam* [4]. **Mn T:** *govorjéjna*.

grlo [54]

Ed [53] **I:** *gérлу* [7],⁸ *gèrлу* [6], *gárlu* [2]. **R:** *gérла* [5], *gèrла* [2], *gerла* [2], *gárla*. **D:** *gérлу*. **T:** *gérлу* [4], *gárlu* [2], *gèrлу*, *gerлу*. **M:** *gérли* [4], *gèrли* [3], *gárlи* [3], *gárlи* [2], *garli* [2], *gerli* [2]. **O:** *gèrlom* [2], *gerlom*. **Mn T:** *gárla*.

⁸ Odraze polglasnika pred *r* prepisujem, kot so zapisani v originalu, ker gre lahko za polglasnik ejevskje ali ajevskje barve, čeprav je najverjetneje razlikovanje zgolj pisno.

grmenje [6]**Ed I:** *garméjne* [4], *garménje*. **R:** *garménja*.**hojenje/hodenje** [36]⁹**Ed I:** *hojénje* [26], *hójenje* [3], *hójejne* [2], *hodéjne* [2], *hodèjne*, *hodejnye*, *hojéjne*.**ime** [145]**Ed** [130] **I:** *imeè* [9], *imé* [8], *imeé* [6], *imée*¹⁰ [5], *imè* [4], *imèe*, *jimé*,¹¹ *jmè*. **R:** *iména* [12], *jména*. **D:** *iménu*. **T:** *imeè* [16], *imé* [12], *imeé* [8], *imè* [7], *imèe* [2], *imée*, *imeè*. **M:** *iméni* [9], *iménu* [7], *jiménu*, *jeméni*. **O:** *iménom* [12], *iménam* [3], *jménom*. **Mn** [15] **I:** *iména* [5], *iména*. **R:** *imèn* [3], *imèn*. **T:** *iména* [5].**izveličanje** [15]**Ed I:** *izveličanje* [3], *izveličenje* [2],¹² *izveličajne* [2]. **R:** *izveličanja* [2]. **D:** *izveličanju*, *izveličajnu*. **T:** *izveličanje*, *izveličajnye*. **M:** *izveličanju*, *izveličenju*.**jagnje** [12]**Ed I:** *jágnje* [4], *jagnje* [2], *jágne* [2]. **R:** *jágneta*. **T:** *jagnje*, *jágne*. **O:** *jagnétom*.**jutro** [21]**Ed I:** *jútru* [5], *jutru* [2] **D:** *jútru* [2]. **T:** *jútru* [8], *jutru* [4].**kadilo** [17]**Ed** [16] **I:** *kadílu* [8], *kadýlu* [5], *kadylu*. **T:** *kadílu*. **O:** *kadýlam*. **Mn T:** *kadyla*.**kamenje** [22]**Ed I:** *káminje* [2], *kámine*, *kámenje*. **R:** *kámenja* [2]. **T:** *kámenje*, *kaménje*, *kámene*. **O:** *kámenjam* [7], *kaménjam* [2], *kaméjnam* [2], *káminam*, *kamenam*.¹³**klicanje** [18]**Ed I:** *klicanje* [10], *klicajne* [6], *klicájne*. **O:** *klicanjam*.**kolo** [77]**Ed** [62] **I:** *kolú* [19] *kolù* [11]. **R:** *kolésa* [3]. **T:** *kolú* [8], *kolù* [6], *kolú*. **M:** *kolésu* [9], *kolési* [2]. **O:** *kolésom* [3]. **Dv** [4] **M:** *kolésih*, *kolésah*. **O:** *kolésma*, *kolésa*. **Mn** [11] **I:** *kolésa* [2]. **R:** *kolés* [2], *kolès*. **T:** *kolésa*. **M:** *kolésih* [2], *kolésih*, *kolésah*. **O:** *kolésmi*.

⁹ Gre za glasovni različici z jotacijo korenskega *d* v *j* pred pripono ali brez nje.

¹⁰ Zapisi *ee* v izglasju označujejo dolgi naglašeni *e*.

¹¹ Pojavljajo se odrazi z vzglasnim *jil/jje* (*j* in polglasnik), ki je iz psl. **jb*.

¹² Oblike *izveličenj-* zgotj odražajo preglas *a* v *e* v drugem zlogu in ne predstavljajo druge osnove.

¹³ Zapisi *e/i* v drugem zlogu (*kamene*, *kamíne*) pomenijo zapis *e* ali polglasnika.

kraljestvo [72]

Ed [71] **I:** *kraljéstvu* [23], *kraléstvu* [8], *krajlestvu* [2], *králestvu* [2], *krájlestvu*. **R:** *kralésiva* [9], *krajléstva* [2], *králestva*. **D:** *kraléstvu*, *krajlestvu*. **T:** *kraléstvu* [4], *krajléstvu* [2]. **M:** *krajléstvi* [11], *kraléstvi*, *kralestvi*, *krajléstvu*, *kraléstvu*. **Mn I:** *kralésiva*.

krščanstvo [9]

Ed I: *karšánstvu* [4], *keršánstvu* [2], *kàršánstvu*. **R:** *keršánstva*, *karšanstva*.¹⁴

ledovje [16]

Ed [10] **I:** *lédovje* [4], *ledovjé*, *ledevjè*.¹⁵ **T:** *lédovje* [2], *ledovjé*, *ledevjè*. **Mn** [6] **M:** *lédovjih* [5], *ledovjih*.

leto [320]

Ed [197] **I:** *léjtu* [27], *lejtu* [14], *lèjtu*. **R:** *léjta* [26], *lejta* [12], *lèjta*. **D:** *léjtu*, *lejtu*. **T:** *léjtu* [22], *lejtu* [16]. **M:** *léjtu* [8], *lejtu* [3], *lejti*, *lèjtu*. **O:** *léjtom*. **Dv** [5] **T:** *léjti* [4], *lejti*. **Mn** [118] **I:** *léjta* [6], *lejta* [2]. **R:** *lejt* [80], *lèjt* [2]. **T:** *lejta* [7], *léjta* [4], *lèjte*. **M:** *léjtih* [5], *lejtih* [5], *léjtah* [4]. **O:** *lejtmi*, *léjti*.

malikovanje [5]

Ed I: *malykovánje* [2], *malykovájne*, *malykuvánje*.¹⁶ **T:** *malykovánje*.

maščovanje [14]

Ed I: *maščovánje* [4]. **R:** *maščovánja* [4], *maščuvánja* [2],¹⁷ *maščovájnja*, *maščuvájna*. **D:** *maščovánju*. **T:** *maščovánje*.

meso [103]

Ed I: *mesú* [36], *mesù* [18], *mesu*. **R:** *mesà* [11], *mesá* [8]. **T:** *mesú* [8], *mesù* [6]. **M:** *mési* [6], *mesu* [2], *mésu*, *mesi*. **O:** *mesom* [2], *mésom*, *mésam*, *mesam*.

mesto [889]

Ed [850] **I:** *mestu* [325], *méstu* [93], *méjstu* [91], *mejstu* [50]. **R:** *mésta* [57], *mesta* [28], *méjsta* [14], *mejsta* [10]. **D:** *méstu* [5], *mésti* [3], *mejstu*. **T:** *méstu* [62], *méjstu* [14], *mestu* [16], *mejstu* [10]. **M:** *méjsti* [30], *méjstu* [9], *mésti* [8], *mejsti* [6], *mesti* [6], *méstu* [3], *mejstu*. **O:** *méstam* [5], *mestam*, *méstom*, *mestom*. **Dv M:** *méjstih*. **Mn** [38] **I:** *méjsta* [4], *mésta* [3], *mejsta* [3], *mesta* [3]. **R:** *mest* [5], *mejst*. **T:** *mésta* [8], *mesta* [3], *méjsta* [2]. **M:** *méjstah* [2], *méjstih*, *méstah*, *mestah*, *mestih*.

¹⁴ Sklop *šč* se poenostavlja v *š*, morda zato, ker je spredaj že soglasnik (*r*), vendar je pojav prehajanja *šč* v *š* širši in ni nujno vezan na posamezno pozicijo.

¹⁵ Verjetno gre pri *ledevjè* za vokalno harmonijo.

¹⁶ Lahko bi šlo za ponavljalno medpono *-uva-*, ki je različna od medpone *-ova-*, kar bi pomenilo, da gre za drugo besedo in je ne bi smel obravnavati tukaj.

¹⁷ Enako kot pri *malikovanje*.

mleko [100]

Ed I: *mléjku* [31], *mlejku* [28], *mléku* [3]. **R:** *mlejka* [8], *mléjka* [6]. **D:** *mléjki*, *mlejku*. **T:** *mléjku* [8], *mlejku* [6], *mléku*. **M:** *mléjki*, *mlejki*. **O:** *mléjkam* [4], *mléjkom*.

morje [296]

Ed [290] **I:** *morjè* [40], *morjé* [38], *morje* [10], *múrje* [10], *mórje*. **R:** *morjá* [37], *morjà* [16], *múrja* [4], *morja* [2]. **D:** *múrju* [2]. **T:** *múrje* [20], *murje* [7], *morjè* [3], *morjé* [2]. **M:** *múrju* [70], *morju* [18], *murju* [16], *mórju* [2]. **O:** *múrjom*, *morjam*. **Dv** [3] **O:** *morjáma* [2], *morjà*. **Mn** [3] **I:** *morjá* [2]. **M:** *mórjah*.

naprejšvetje [66]

Ed I: *napréjšvetje* [14], *naprejšvetjé* [2], *napréjšvetjé* [2],¹⁸ *napréjšvetjè* [2], *napréjšvétje*, *naprejšvetjè*. **R:** *napréjšvetja* [10], *napréjšvetjá* [3], *napréjšvetjà* [3], *napréjšvetjà*. **D:** *napréjšvetju* [4], *napréjšvetjù*, *napréjšvetju*, *naprejšvetjù*. **T:** *napréjšvetje* [11], *napréjšvetjé*, *napréjšvetjè*, *naprejšvetjé*. **M:** *napréjšvetju* [2], *napréjšvetjù* [2], *napréjšvétju*. **O:** *napréjšvetjam*.

nebesa [78]

Mn I: *nebésa* [13]. **R:** *nebés* [19], *nebès* [13], *nebês*. **D:** *nebésam* [6], *nebésom*. **T:** *nebésa* [15]. **M:** *nebésih* [10].

nebo [68]

Ed I: *nebú* [24], *nebù* [16]. **R:** *nebà*, *neba*. **T:** *nébu* [5], *nebú* [4], *nebu* [2], *nebù*. **M:** *nébu* [3], *nebu*. **O:** *nébam* [6], *nebom* [2], *nébom*, *nebam*.

obhajilo [3]

Ed I: *obhaylu* [2], *obhaylu*.

oblačilo [93]

Ed [85] **I:** *oblačýlu* [37],¹⁹ *oblačílu* [26], *oblačylu* [2], *oblačílu*. **R:** *oblačíla*. **T:** *oblačýlu* [6], *oblačílu* [3], *oblačílu*. **M:** *oblačýli*, *oblačíli*. **O:** *oblačýlom* [3], *oblačílam* [2], *oblačílom*. **Mn** [8] **I:** *oblačýla* [5], *oblačyla*. **T:** *oblačýla*, *oblačíla*.

obladanje [11]

Ed I: *obládanje* [4]. **R:** *obládajnja*. **T:** *obládanje* [5], *obládajne*.

obličje [28]

Ed I: *obličje* [17]. **R:** *obličja*. **T:** *obličje* [4]. **M:** *obličju*. **O:** *obličjam* [3], *obličjom* [2].

¹⁸ V 18 primerih (27 %) sta naglasa dva.

¹⁹ Zapis z y (*oblačýlu*) že sam po sebi pomeni dolg, torej naglašen i.

odpuščanje [43]

Ed I: *odpuščanje* [10], *odpuščajne* [6], *odpuščéjne* [2], *odpuščénje*,²⁰ *odpuščanje*, *odpušánje*. **R:** *odpuščanje* [2], *odpuščanja*, *odpuščájna*, *odpuščájnja*. **D:** *odpuščájnu*, *odpuščájnju*. **T:** *odpuščanje* [6], *odpuščajne* [6], *odpuščéjne*. **O:** *odpuščánjam*, *odpuščánjom*.

odrešitvo

Ed I: *odrešitvu*.

ohranjenje [5]

Ed I: *ohránejne* [4], *ohránenje*.

oko [383]

Ed [68] **I:** *okú* [12], *okù* [12]. **R:** *očesa* [6]. **D:** *očésu* [3]. **T:** *okú* [6], *okù* [3], *oku*. **M:** *očési* [15], *očésu* [4]. **O:** *očesom* [2], *očesam* [2], *ókom* [2].²¹ **Mn** [315] **I:** *očý* [25], *očy* [12], *očý* [12], *očesa* [6], *očesa*. **R:** *očý* [23], *očés* [4], *očés* [4], *úči* [4], *očy* [4], *úči* [3], *očý*, *vuči*, *vuči*, *očèjh*. **D:** *očýma*, *očésam*. **T:** *očý* [35], *vuči* [20], *úči* [18], *očy* [16], *očý* [15], *uči* [4], *vuči* [3], *očesa* [3], *ócy*. **M:** *očèjh* [20], *očèjh* [7], *očésih* [4], *očèjh*. **O:** *očmý* [29], *očmy* [13], *očmý* [6], *očíma* [5], *očýma* [4], *očmý* [4], *očésmi* [2], *očési*.

olje [74]

Ed I: *ólje* [26], *olje* [10]. **R:** *olja* [4], *ólja* [3]. **T:** *ólje* [7], *olje* [6]. **M:** *ólju* [4]. **O:** *óljam* [6], *oljom* [5], *oljam* [2], *óljom*.

opominjanje [22]

Ed I: *opominánje* [8], *opominájne* [7]. **R:** *opominájna*. **D:** *opomonánju*, *opominájnu*, *opominájnju*. **T:** *opominájne* [2]. **M:** *opominánju*.

opravilo [141]

Ed [130] **I:** *opravílu* [29], *opravýlu* [24]. **R:** *opravýla* [12], *opravíla* [6], *opravíla*. **D:** *opravýlu* [2], *opravílu*, *opravýli*, *opravíli*. **T:** *opravýlu* [12], *opravílu* [11]. **M:** *opravýli* [3], *opravílu* [3], *opravíli* [2], *opravýlu*. **O:** *opravíloom* [9], *opravýloom* [5], *opravýlam* [3], *opravýloom* [2], *opravíloom*, *opravílam*. **Mn** [11] **I:** *opravýla*, *opravíla*. **D:** *opravílam*. **T:** *opravíla* [4], *opravýla* [3]. **M:** *opravýlah*.

²⁰ Oblike z *e* v predzadnjem zlogu (*odpuščénje*) kažejo na preglas *a* v *e*, kar je pričakovana glasoslovna sprememba. Sklop *šč* se ne poenostavlja v *š* kot pri *krščanstvo*, verjetno zato, ker je med dvema samoglasnikoma.

²¹ V Oed se pojavlja oblika, ki nima podaljšane osnove (*okom*). V množini soobstajata dve sklanjatveni paradigmi. Najpogostejša paradigma (v kar 92 % primerov) je *oči*, *očí*, *očíma*, *očí*, *očéh*, *očmí/očíma*, ki je večinoma še odraz starih dvojskih oblik, pojavlja pa se tudi paradigma s podaljšavo osnove z *-es-*, ki je pričakovana glede na edninske oblike: *očesa*, *očés*, *očésam*, *očesa*, *očésih*, *očésim/očési*. V 25 primerih se pojavlja proteza: *vuči*. V 29 primerih (poleg tistih s protezo) se pojavlja v vzglasju *u* namesto *o*, ki kaže na cirkumflektirani *o* in se pojavlja v predložnih zvezah (v *oči*).

orožje [143]

Ed I: *orožje* [32], *orožje*. **R:** *orožja* [28], *orožja* [2]. **D:** *orožju* [10]. **T:** *orožje* [36]. **M:** *orožju* [7]. **O:** *orožjam* [22], *orožjam* [2], *orožjem* [2], *orožjám*.

pismo [187]

Ed [125] **I:** *písmu* [31], *písmu* [23]. **R:** *písma* [10], *písma* [8]. **D:** *písmu* [2], *písmu*. **T:** *písmu* [22], *písmu* [16]. **M:** *písmi* [3], *písmi* [2], *písmu*. **O:** *písmam* [2], *písmam* [2], *písmom*, *písmom*. **Dv I:** *písma*. **Mn** [61] **I:** *písma* [14], *písma* [6]. **R:** *písom* [2], *písom*, *písem*, *písmi*. **T:** *písma* [20], *písma* [9], *písme*. **M:** *písmah* [2], *písmih*. **O:** *písmami* [2], *písmami*.

pitje [90]

Ed I: *pytjé* [22], *pytjè* [22], *pytje* [4], *pyté*. **R:** *pytja* [2], *pytjà* [2], *pytjá*, *pitjá*. **D:** *pytji* [2], *pytju* [2]. **T:** *pitjé* [8], *pitjè* [7]. **M:** *pytju* [6], *pytji* [5], *pytju* [2]. **O:** *pytjam* [2], *pytjom*.

plačilo [20]

Ed I: *plačilu* [4], *plačýlu* [4], *plačylu*. **R:** *plačila* [4], *plačýla*. **D:** *plačilu*, *plačýlu*. **T:** *plačilu* [2], *plačýlu*. **O:** *plačilam*.

poboljšanje [15]

Ed I: *pobóljšanje* [14], *pobóljšanje*.

pogubljenje [25]

Ed I: *pogublénje* [10], *pogublénje* [9], *pogubèjne*. **R:** *pogublénja*. **D:** *pogublénju*. **T:** *pogublénje* [2]. **M:** *pogublénju*.

poklicanje [22]

Ed I: *poklicanje* [15], *poklicajne* [2], *poklicánje*, *poklicájne*. **R:** *poklicanja*, *poklicanja*, *poklicajna*.

polje [115]

Ed I: *polé* [20], *polè* [15], *púle* [3],²² *poljè* [2], *pulje*, *pule*, *poljé*, *pole*. **R:** *polá* [7], *polá* [6], *púla*. **T:** *polè* [17], *polé* [7], *púle* [2], *pule* [2], *pole* [2], *poljé* [2], *pulje*. **M:** *púli* [16], *púlju* [4], *puli* [3], *pulju*.

pomanjkanje [71]

Ed I: *pománkanje* [26], *pománkajne* [19], *pomákanje*, *pománkajnje*, *pomanánje*. **R:** *pománkanja* [5]. **T:** *pománkanje* [9], *pománkajne* [6], *pománkajnje*, *pomankanje*. **O:** *pománkanjam*.

poročenje [8]

Ed I: *poročénje* [6], *poročénje* [2].

²² U se pojavlja kot odraz cirkumflektiranega *o*.

poslušanje [12]

Ed I: *poslušánje* [7], *poslušanje*. **D:** *poslušánju* [3]. **M:** *poslušájnu*.

poštenje [61]

Ed I: *pošténje* [11], *postéjne*²³ [3], *poštéjne*. **R:** *pošténja* [2], *poštéjnja*, *poštejnja*. **D:** *pošténju* [2], *poštéjnu*. **T:** *pošténje* [19], *postéjne* [10], *poštéjne* [6], *poštejnje*. **M:** *pošténju*, *poštéjnu*. **O:** *pošténjom*.

potrpljenje [25]

Ed I: *potèrplénje* [3], *poterpléjne* [2], *poterplénje*, *potarpléjne*. **R:** *poterplénja*, *potarpléjna*. **D:** *potarpléjnu*. **T:** *poterplénje* [8], *potèrplénje* [3], *poterpléjne* [3]. **O:** *poterpléjnam*.

prebivališče [38]

Ed I: *prebiválišče* [28], *prebivališče*, *brebiválišče*.²⁴ **R:** *prebiválišča*. **T:** *prebiválišče* [4]. **O:** *prebiváliščam* [2], *brebiváliščam*.

preganjanje [3]

Ed I: *pregánanje* [2], *preganájne*.

pregrešenje [2]

Ed I: *pregrešéjne*. **O:** *pregrejšéjnam*.

premaganje [12]

Ed I: *premagánje* [2], *premagájne* [2], *premaganje*. **R:** *premagájna* [2], *premagánja*, *premagájnja*. **T:** *premagánje* [2]. **M:** *premagájnu*.

prerokovanje [35]

Ed I: *prerokovájne* [12], *prerokovánje* [10], *prerokuvánje* [6], *prerokuvájne* [4], *prerokovanje*. **R:** *prerokovájna*. **D:** *prerokovájnu*.

prešuštvo [11]

Ed I: *prešištvu* [2], *préšištvu*. **R:** *préšišstva*. **T:** *préšištvu* [3], *préšištvu* [2], *prešistvu*. **M:** *préšištvu*.²⁵

pričovanje [6]

Ed I: *pričovánje*, *pričovájne*.²⁶ **D:** *pričovájnu*. **T:** *pričovájne* [2], *pričovánje*.

²³ Predvidevam, da je zapis *st* namesto *št* samo pisna različica pod vplivom nemškega črkopisa.

²⁴ *B* v vzglasju je verjetno nastal zaradi prekozložne asimilacije.

²⁵ Pod *prešuštvo* obravnavam več različic. Najpogostejša je *prešistvu* (sedem pojavitev) (IT *prešistvu*, R *prešišstva*, D *prešištvu*, M *prešištvu*), ki verjetno odraža prekozložno asimilacijo drugega *s* v *š*. V predzadnjem zlogu lahko *i* odraža polglasnik ali pa *i*. Izhodiščna slovenska oblika je namreč **prešestvō* (Snoj 2015). Naslednja različica je *prešistvu* (v led in Ted; tri pojavitve), tretja različica pa je *prešistvu*, ki je najbližje izhodiščni obliki.

²⁶ Glej *malikovanje*.

pridigarstvo**Ed I:** *prídigarstvu*.**ravnanje** [24]**Ed I:** *rovnájne* [13], *rovnánje* [7], *rovnájnje* [2]. **R:** *rovnánja*. **T:** *rovnájne*.²⁷**razodevenje** [8]**Ed I:** *rezodivenje* [6], *rezodivénje*, *rezodevénje*.²⁸**rojstvo** [38]**Ed I:** *rojstvu* [9], *rojstvu* [4], *rojstvu* [2], *rójstvu*. **R:** *rójstva* [7], *rojstvá* [7], *rojstva* [4], *rojstvá* [3]. **M:** *rójstvi*.**selstvo** [19]**Ed** [18] **I:** *sélstvu* [6], *selstvu* [5]. **R:** *sélstva* [2]. **T:** *sélstvu* [4], *selstvu*. **Mn D:** *selstvam*.**seme** [58]**Ed** [56] **I:** *séjme* [25], *sejme* [4]. **R:** *séjmena* [7], *sejmena*. **D:** *séjmenu* [2]. **T:** *séjme* [11], *sejme* [2]. **M:** *séjmeni*, *séjmenu*. **O:** *séjmenom*, *sejmenom*. **Mn** [2] **T:** *séjmena*.**sonce** [147]**Ed** [146] **I:** *sónce* [34], *sonce* [18]. **R:** *sónca* [39], *sonca* [20]. **D:** *sóncu* [4], *soncu*, *sonci*. **T:** *sónce* [9], *sonce* [4]. **M:** *sóncu* [5], *soncu* [4], *sónci* [3], *sonci* [3]. **O:** *sóncam*. **Mn I:** *sónca*.**sovraštvo** [52]**Ed I:** *sovraštvu* [15], *sovraštvu*²⁹ [6], *sovraštvu*. **R:** *sovrašta* [2]. **T:** *sovraštvu* [18], *sovraštvu* [6]. **M:** *sovraštvu* [3], *sovraštvu*.**spoznanje** [50]**Ed I:** *spoznánje* [20], *spoznájne* [15], *spoznájnje* [2]. **D:** *spoznánju*, *spoznájnju*. **T:** *spoznájne* [6], *spoznánje* [2], *spoznájnje*. **M:** *spoznánju*. **O:** *spoznájnom*.**srce** [332]**Ed** [315] **I:** *sercé* [42], *sercé* [32], *serce* [3], *sèrcé* [2]. **R:** *sérca* [34], *sercá* [24], *sercá* [22], *serca* [7], *sèrca* [6], *sèrcá* [2]. **D:** *sércu* [5], *sercu* [5], *sérci* [4], *sèrcu*, *sèrci*. **T:** *sercé* [36], *sercé* [33], *sérce* [9], *serce* [2], *sèrce*, *serciè*. **M:** *sérci* [10], *sércu* [9], *sercu* [5], *sèrcu* [4], *serci* [2], *sèrci*. **O:** *sércom* [5], *sèrcom* [3], *sércam* [2], *sércem*, *sercom*. **Mn** [17] **I:** *sérca* [5], *serca* [2]. **R:** *serc* [2]. **D:** *sércam*. **T:** *sérca* [5], *serca* [2].

²⁷ Za izhodiščno dolenjščino je značilno, da *raven* preide v *roven*.

²⁸ *Raz-* preide v *rez-*, *i* v tretjem zlogu je odraz nenaglašnega jata.

²⁹ Verjetno gre za poenostavitev sklopa *žs* v *s: sovraštvo* v *sovraštvo*. Podrobneje Ramovš 1924: 188–193.

srebro [55]

Ed I: *srebrú* [8], *srebrù* [7]. **R:** *srebrá* [10], *srébra* [5], *srebrà* [3], *srebra* [3]. **T:** *srebrú* [6], *srebrù* [3], *srebru* [2]. **M:** *srébru*, *srebru*, *srébri*. **O:** *srébrom* [4], *srébram*.

šentovanje [2]

Ed I: *šentovánje*, *šentuvánje*.³⁰

tele [11]

Ed I: *tele* [6], *téle* [3]. **T:** *téle*. **O:** *telétam*.

telo [22]

Ed [21] **I:** *telú* [4], *telù* [2]. **R:** *telésa* [6], *telesa*. **T:** *telú* [2]. **M:** *telési* [5], *telésu*. **Dv O:** *telésma*.

tla [87]

Mn I: *tla* [7]. **R:** *tal* [7], *tál* [2], *tàl*. **T:** *tla* [51], *tlà* [6], *tlá*. **M:** *tlejh* [8], *tléh* [2], *tleh*, *tlih*.

tovarištvo [51]

Ed I: *továrštvu* [19],³¹ *továrstvu* [2], *továrištvu*. **R:** *továrštva* [6], *továrstva*. **D:** *to-várštvu*. **T:** *továrštvu* [14], *továrstvu* [4]. **M:** *továrštvi* [2], *továrištví*.

trnje [41]

Ed I: *tárnje* [13], *térnje* [4], *tèrnje* [4], *tàrnje* [2], *tarnje*, *ternje*. **R:** *térnja* [5], *tèrnja* [2], *tárnja* [2]. **T:** *tárnje*. **M:** *tèrnju*, *ternju*, *tárnju*. **O:** *tèrnjam*, *tarnjam*, *ternjom*.

trpljenje [23]

Ed I: *tarplénje* [7], *tèrplénje* [3], *terplénje* [2], *tarplénje*, *tarpljenje*, *tàrplénje*. **R:** *terplénja*, *tèrplénja*. **T:** *tarplénje* [2], *tàrplénje*, *terplénje*, *tèrplénje*. **O:** *tarplénjam*.

uboštvo [31]

Ed I: *vbóštvu* [10], *vbúštvu* [9],³² *vbústvu* [3], *vbuštvu* [2]. **R:** *vbúštva* [3]. **D:** *vbúštví*. **T:** *vbúštvu* [2], *vbóštvu*.

uho [105]

Ed [26] **I:** *uhú* [4], *uhù* [4], *vuhú* [4]. **R:** *vušésa*, *ušésa*. **T:** *úhu* [3], *uhu* [2], *vúhu* [2], *uhù*, *vuhu*, *vuhú*. **M:** *vušésu*, *uhu*. **Dv I:** *ušésa*. **Mn** [78] **I:** *vušésa* [10], *ušésa* [6], *všésa*. **R:** *vušés* [6], *vušés* [2]. **D:** *vušésam* [2], *vušesam*. **T:** *vušésa* [25], *ušésa* [10]. **M:** *vušésah* [5], *ušésih* [4], *ušéjsah*. **O:** *vušésmi* [3], *ušésmi*, *všésmi*.³³

³⁰ Glej *malikovanje*.

³¹ Prevladujejo oblike z izpadom ponaglasnega *i*. Problematika *-stvo/-štvo* je enaka kot pri *sovráštvo*.

³² *U* je odraz cirkumflektiranega *o*, problematika *-stvo/-štvo* je enaka kot pri *sovráštvo*. V vzglasju je *v* namesto *u*. Lahko gre le za pisno variatno, verjetno pa bi lahko šlo tudi za dejanski *v* in bi bila torej beseda dvozložna in ne trozložna.

³³ Več kot polovica pojavitev ima protezo (64), dve obliki z *v* v vzglasju lahko odražata protezo,

upanje [145]

Ed I: *vúpanje* [15], *vúpajne* [14], *vupanje* [2]. **R:** *vúpajna* [5], *vúpanja* [5], *vúpajnja*, *vúpajne*. **D:** *vúpajnju*. **T:** *vúpanje* [50], *vúpajne* [43], *vúpajnje* [2]. **M:** *vúpajnju* [2]. **O:** *vúpajnam* [2], *vúpajnom*, *vúpajnim*.³⁴

usta [125]

Mn I: *vújsta* [7], *usta* [6], *vusta* [5], *ústa* [4], *vujsta*. **R:** *ust* [7], *vujst* [7] *vust* [4], *vújst* [4], *vujst* [2]. **T:** *vújsta* [19], *ústa* [11], *vusta* [7], *vujsta* [4], *újsta* [2], *ujsta*, *vústa*, *vújste*. **M:** *újstih* [4], *ústah* [3], *vújstih* [2], *vújstah* [2], *vustih*, *ustih*, *ústih*, *vustah*. **O:** *vújstmi* [8], *vustmi* [3], *ústmi* [3], *ustmi* [2], *vústmi*.³⁵

veselje [177]

Ed I: *vesélje* [58], *veséle* [3], *veselje*, *veséjle*. **R:** *vesélja* [43], *veséla* [7], *vesèla*. **D:** *vesélju* [4]. **T:** *vesélje* [25], *veséle* [9]. **M:** *vesélju* [7], *veséjlu*. **O:** *veséljom* [6], *veséлом* [5], *vesélam* [3], *veséljam* [2], *veséjlom*.

videnje [4]

Ed I: *videnje* [3]. **R:** *videjna*.

vino [273]

Ed [269] **I:** *vínu* [101], *vinu* [58], *vinú*. **R:** *vína* [19], *vína* [18]. **D:** *vínu* [7], *víni*. **T:** *vínu* [27], *vinu* [17], *vino*.³⁶ **M:** *víni* [6], *vínu* [4], *viní* [2]. **O:** *vinam* [3], *vinom* [2], *vinom* [2], *vinam*. **Mn** [4] **I:** *vína* [3], *vína*.

vojskovanje [19]

Ed I: *vojskovánje* [4], *vojskúvanje* [3].³⁷ **R:** *vojskovájna* [3], *vojskovánja*, *vojskuvájnja*, *vojskuvájne*. **D:** *vojskovájnu*, *vojskuvájnu*, *vojskuvánju*. **M:** *vojskuvájnu*. **O:** *vojskovánjem*, *vojskuvájnam*.

vprašanje [37]

Ed I: *vprašájne* [17], *vprašánje* [8]. **R:** *vprašájna*. **T:** *vprašánje* [8], *vprašájne* [3].

vrata [123]

Mn I: *vráta* [17], *vrata* [14]. **R:** *vrát* [10], *vrát*. **D:** *vrátam* [2], *vratam*, *vratom*. **T:** *vráta* [23], *vrata* [18], *vráte* [2], *vrate*. **M:** *vrátah* [9], *vratah* [4], *vratih* [4], *vrátih*, *vratáh*. **O:** *vrátmi* [12], *vratmi* [2].

vreme [85]

Ed [84] **I:** *vréme* [36], *vreme* [26]. **R:** *vreména* [11]. **T:** *vréme* [6], *vreme*. **M:** *vrémenu*, *vreménu*, *vreméni*. **O:** *vreménom*. **Mn T:** *vreména*.

lahko pa dejanski *v*, kar pomeni, da sta obliki *všesa* in *všesmi* samo dvozložni.

³⁴ Vse oblike imajo protetični *v*.

³⁵ Dobra polovica (64) pojavitev ima epentetični *j* (*vujsta*). 64 % (80 pojavitev) ima protezo *v*.

³⁶ Edini primer med obravnavanimi samostalniki, ki ima *v* izglasju *o* namesto *u*.

³⁷ Glej *malikovanje*.

zanesenje [4]

Ed I: *zanesénje* [2], *zaneséjne* [2].

zasluženje [15]

Ed I: *zaslužénje* [3], *zaslužéjne* [2]. **R:** *zaslužénja* [2], *zaslužéjna*, *zaslužèjna*. **M:** *zaslužénju* [3], *zaslužéjnu* [2], *zaslužénju*.

zaupanje [17]

Ed I: *zavúpanje* [8], *zavúpajne*. **R:** *zavúpanja*. **T:** *zavúpanje* [2], *zavúpajne*. **M:** *zavúpanju*, *zavúpajnu*. **O:** *zavúpajnom*, *zavúpanjam*.³⁸

zdravje [61]

Ed I: *zdrávje* [16], *zdravje* [3]. **R:** *zdrávja* [7], *zdravja*. **D:** *zdrávju* [13], *zdravju* [4]. **T:** *zdrávje* [14]. **M:** *zdravju* [2], *zdrávju*.

zlato [91]

Ed I: *zlatù* [16], *zlatú* [16]. **R:** *zlatà* [10], *zlatá* [8], *zlata* [3]. **T:** *zlatú* [13], *zlatù* [8], *zlatu*, *zlátu*. **M:** *zláti* [2], *zlati*, *zlátu*. **O:** *zlátom* [4], *zlatom* [4], *zlátam* [2], *zlatam*.

zlo [56]

Ed I: *zlu* [10]. **R:** *zla* [2], *zlejga*. **D:** *zlu*. **T:** *zlu* [20], *zlù* [2], *zlú*. **M:** *zlu* [19].³⁹

zmirjenje [4]

Ed I: *zmýrjenje* [2], *zmyrjénje* [2].

znamenje [150]

Ed [134] **I:** *známinje* [101], *znamínje* [4], *známenje* [4]. **R:** *známinja*, *známina*. **D:** *známinju*. **T:** *známinje* [16]. **M:** *známinju*. **O:** *známinjam* [4], *známinam*. **Dv I:** *známinja*. **Mn** [15] **I:** *známinja* [3], *znaminja* [2]. **R:** *známyn* [2], *známin*, *znamin*, *známinjov*, *známinov*. **T:** *známinja* [3], *znaminja*.⁴⁰

znanje [208]

Ed I: *znánje* [9], *znájne* [8], *znanje* [6], *znájnje* [4]. **R:** *znanja*. **T:** *znájne* [61], *znánje* [52], *znanje* [48], *znájnje* [10], *znajne* [4], *znajnje*. **M:** *znánju* [2], *znanju*. **O:** *znájnjam*.

železo [93]

Ed [90] **I:** *želéjzu* [36], *želézu* [2]. **R:** *želéjza* [15]. **D:** *želéjzu*. **T:** *želéjzu* [16], *želejzu*, *železu*. **M:** *želéjzi* [3]. **O:** *želéjzom* [11], *želéjzam* [4]. **Mn** [3] **I:** *želéjza* [2], *želéza*.

³⁸ Vse pojavitve imajo protetični v.

³⁹ Večinoma zveze *imeti kaj zézlu in iti pózlu*.

⁴⁰ I v predzadnjem zlogu je odraz polglasnika.

žito [135]

Ed I: žýtu [20], žytu [9], žítu [9], žitu [4], *en shyti* (I,20).⁴¹ **R:** žýta [11], žyta [7], žíta [3], žita. **D:** žýtu, žytu. **T:** žýtu [20], žítu [10], žytu [9], žitu [6]. **M:** žýti [10], žíti [3], žyti [2], žiti, žýtu. **O:** žýtam [2], žytom [2], žítom, žytam.

življenje [226]

Ed I: živlénje [47], živléjne [24], življenje, življenje.⁴² **R:** živléjna [21], živlénja [20]. **D:** živlénju [3], življenju, živléjnu. **T:** živléjne [54], živlénje [36], živléjnje. **M:** živlénju [6], živlejnu [2], živléjnu [2], živléjni [2], živlénju. **O:** živlénjam, živléjnam, živlénjom.

3 ANALIZA SKLANJATVENE PARADIGME

V tem poglavju predstavljam nabor vseh končnic v vseh sklonih in številih.

3.1 Ednina

blago, dejanje, delo, dete IT,⁴³ *detece, drevje, drevo, farstvo* I, *ferdamanje* IR, *gostovanje* ITMO, *govedo* IR, *govorjenje, grlo, grmenje* IR, *hojenje* I, *ime, izveličanje* IRDTM, *jagnje* IRDTO, *jutro* IDT, *kadilo* ITO, *kamenje* IRTO, *klicanje* IO, *kolo* IRTMO, *kraljestvo* IRDTM, *krščanstvo* IR, *ledovje* IT, *letó, malikovanje* IT, *maščovanje* IRDT, *meso* IRTMO, *mesto, mleko, morje, naprejvzetje, nebo* IRTMO, *obhajilo* I, *oblačilo* IRTMO, *obladanje* IRT, *obličje* IRTMO, *odpuščanje* IRDTO, *odrešitvo* I, *ohranjenje* I, *oko, olje* IRTMO, *opominjanje* IRDTM, *opravilo, orožje, pismo, pitje, plačilo* IRDTO, *poboljšanje* I, *pogubljenje* IRDTM, *poklicanje* IR, *polje* IRTM, *pomanjkanje* IRTO, *poročenje* I, *poslušanje* IDM, *poštenje, potrpljenje* IRDTO, *prebivališče* IRTO, *preganjanje* I, *pregrešenje* IO, *premaganje* IRTM, *prerokovanje* IRT, *prešušstvo* IRTM, *pričovanje* IDT, *pridigarstvo* I, *ravnanje* IRT, *razodevenje* I, *rojstvo* IRM, *selstvo* IRT, *seme, sonce, sovraštvo* IRTM, *spoznanje* IDTMO, *srce, srebro* IRTMO, *šentovanje* I, *tele* ITO, *telo* IRTM, *tovarištvo* IRDTM, *trnje* IRTMO, *trpljenje* IRTO, *uboštvo* IRDT, *uho* IRTM, *upanje, veselje, videnje* IR, *vino, vojskovanje* IRDMO, *vprašanje* IRT, *vreme* IRTMO, *zanesenje* I, *zasluženje* IRM, *zaupanje* IRTMO, *zdravje* IRDTM, *zlato* IRTMO, *zlo* IRDTM, *zmirjenje* I, *znamenje, znanje* IRTMO, *železo, žito, življenje*

Imenovalnik: Končnici sta *-u* in *e*: za trdimi soglasniki *-u*, za mehкими *-e*. Samostalnik *žito* ima tudi obliko *en žiti*, kjer gre verjetno za napako, manj verjetno za vokalno harmonijo.

⁴¹ Morda gre za vokalno harmonijo.

⁴² Ta oblika je brez jotacije *v* v *vlj* pred pripono.

⁴³ Če ni posebej navedeno, se pojavlja v vseh šestih sklonih, če se pojavlja v enem do petih sklonih, pa so ti navedeni s kratico.

Rodilnik: Pojavlja se končnica *-a*. Podaljšava osnove z *-es-* je vidna pri *drevesa*,⁴⁴ *kolesa*, *očesa*, *telesa*, *ušesa*. Podaljšava osnove z *-et-* se pojavi pri *jagnjeta*,⁴⁵ podaljšava osnove z *-en-* pa pri *vremena*.⁴⁶ Samostalnika *upanje* in *vojskovanje* imata poleg končnice *-a* tudi različico *-e* (*vúpajne*, *vojskuvájne*). Samostalnik *zlo* ima tudi obliko *zlega*⁴⁷ po pridevniški sklanjatvi.

Dajalnik: Pojavljata se končnici *-u* in *-i*. Končnica *-u* je prevladujoča; redkejšo *-i* najdemo pri naslednjih samostalnikih: *blagi*, *deli*, *mesti*, *mleki*, *sonci*, *srce*, *uboštvi*. Podaljšava z *-es-* je vidna pri *drevesi*, *očesi*, *opravili*, *pitji*, *vini*, podaljšava z *-en-* pa pri *imenu*, *semenu*.

Tožilnik: Končnici sta *-u*⁴⁸ in *-e*.⁴⁹

Mestnik: Končnici sta podobno kot v dajalniku *-u* in *-i*. Prva prevladuje, a je tudi druga pogosta. Samostalnik *dejanje* ima tudi končnico *-om* (*dejanjom*), ki odraža vpliv orodnika. Podaljšava z *-es-* je vidna pri *drevesi*, *drevesu*, *kolesi*, *kolesu*, *očesi*, *očesu*, *telesi*, *telesu*, *ušesu*, podaljšava z *-en-* pa pri *imeni*, *imenu*, *semeni*, *semenu*, *vremeni*, *vremenu*.

Orodnik: Končnice so *-am*, *-om* in *-em*. Končnica *-am*: *blagam*, *dejanjam*, *delam*, *drevjam*, *gostovanjam*, *govorjenjam*, *kadilam*, *kamenjam*, *klicanjam*, *mesam*, *mes-tam*, *mlekam*, *morjam*, *naprejevzetjam*, *nebam*, *oblačilam*, *obličjam*, *odpuščanjem*, *oljam*, *opravilam*, *orožjam*, *pismam*, *pitjam*, *plačilam*, *pomanjkanjam*, *potrpljenjam*, *prebivališčam*, *pregrešenjam*, *soncam*, *srcam*, *srebram*, *trnjam*, *trpljenjam*, *upanjem*, *veseljam*, *vinam*, *vojskovanjam*, *zaupanjem*, *zlatam*, *znamenjam*, *znanjam*, *železam*, *žitam*, *življenjam*. Končnica *-em*: *orožjem*, *srcem*, *vojskovanjem*. Končnica *-om*: *blagom*, *dejanjom*, *delom*, *govorjenjom*, *grlom*, *letom*, *mesom*, *mes-tom*, *mlekom*, *morjom*, *naprejevzetjom*, *nebom*, *oblačilom*, *obličjom*, *odpuščanjem*, *okom*, *oljom*, *opravilom*, *pismom*, *pitjom*, *poštenjom*, *spoznanjom*, *srcom*, *srebrrom*, *trpljenjom*, *upanjem*, *veseljom*, *vinom*, *zaupanjem*, *zlatom*, *železom*, *žitom*, *življenjom*. Podaljšava z *-es-* je izpričana pri *drevesom*, *kolesom*, *očesam*, *očesom*, podaljšava z *-en-* pri *imenam*, *imenom*, *semenom*, *vremenom*, podaljšava z *-et-* pa pri *jagnjetom*, *teletam*. Samostalnik *upanje* ima tudi končnico *-im* (*upanjim*), ki odraža vpliv pridevniške sklanjatve. Končnica *-em* se pojavlja zgolj posamično, kar kaže na to, da je preglas za mehкими soglasniki že zamrl.

⁴⁴ *Drivesa*, *kolésa*, *očésa*, *telésa* in *telesa*, *ušésa* in *vušésa*.

⁴⁵ *Jágneta*.

⁴⁶ *Vreména*.

⁴⁷ *Zlejga*.

⁴⁸ Samostalnik *vino* ima tudi obliko *vino*.

⁴⁹ Samostalnik *srce* ima tudi obliko *serciè*.

3.2 Dvojina

kolo MO, *leto* T, *mesto* M, *morje* O, *pismo* I, *telo* O, *uho* I, *znamenje* I

Imenovalnik: Končnica je *-a*: *pisma*, *znamenja*. Samostalnik *uho* ima podaljšavo z *-es-*: *ušesa*. Vidimo vpliv moškega spola, saj bi sicer pričakovali končnico *-i*.

Tožilnik: Končnica je *-i*: *leti*.

Mestnik: Končnica je *-ih*: *mestih*. Samostalnik *kolo* ima podaljšavo z *-es-*: *kolesih* in *kolesah*, kjer je končnica *-ah*.

Orodnik: Samostalnika *kolo* in *telo* imata podaljšavo z *-es-*: *kolesma*, *telesma* s končnico *-ma*, ki odraža podedovano stanje; ter *kolesa*, kjer je končnica *-a*, ki je verjetno nastala po analogiji z moškim spolom množine (*stroji*, *s stroji* > *kolesa*, *s kolesa*). Samostalnik *morje* ima končnici *-a*: *morja* in *-ama*: *morjama*. Glede na to, da je predzadnji zlog naglašen: *morjáma*, prvi *a* ne more biti rezultat ponaglasnega akanja (iz *morjoma*).

3.3 Množina

dejanje IT, *delo* IT, *drevje* I, *drevo* IRTM, *govedo* IRDT, *govorjenje* T, *grlo* T, *ime* IRT, *kadilo* T, *kolo* IRTMO, *kraljestvo* I, *ledovje* M, *leto* IRTMO, *mesto* IRTM, *morje* IM, *nebesa* IRDTM, *oblačilo* IT, *oko*, *opravilo* IDTM, *pismo* IRTMO, *selstvo* D, *seme* T, *sonce* I, *srce* IRDT, *tla* IRTM, *uho*, *usta* IRTMO, *vino* I, *vrata*, *vreme* T, *znamenje* IRT, *železo* I

Imenovalnik: Končnica je *-a*. Podaljšavo z *-es-* najdemo pri *drevesa*, *kolesa*, *očesa*, *ušesa*, podaljšavo z *-en-* pa pri *imena*. Samostalnik *oko* ima prevladujoč Imn *oči*.⁵⁰

Rodilnik: Podedovana je ničta končnica. Poleg te se pojavlja tudi končnica *-ov*, ki odraža vpliv moškega spola: *govedov*, *znamenjov*. Podaljšava z *-es-* je vidna pri *dreves*, *koles*, *očes*, *ušes*, podaljšava osnove z *-en-* pri *imen*. Samostalnik *oko* ima prevladujoč Rmn *oči*,⁵¹ pojavlja pa se tudi oblika *očeh* s pridevniško končnico *-eh*. Končnico *-i* ima lahko tudi samostalnik *pismo*: *pismi*.

Dajalnik: Pojavljata se končnici *-am* in *-om*: Prva je prevladujoča: *govedam*, *nebesam*, *opravilam*, *selstvam*, *srcam*, *vratom*; *-om* je izpričana pri dveh samostalnikih: *nebesom*, *vratom*. Podaljšava osnove z *-es-* je izpričana pri *očesam*, *ušesam*. Samostalnik *oko* ima tudi obliko z *-ima*: *očima*.⁵²

Tožilnik: Končnica je *-a*. Podaljšava z *-es-* je vidna pri *drevesa*, *kolesa*, *očesa*, *ušesa*, podaljšava z *-en-* pa pri *imena*, *semena*, *vremena*. Samostalniki *leto*, *pismo*, *usta*, *vrata* imajo tudi končnico *-e*: *lete*, *pisme*, *uste*, *vrate*, kar odraža vpliv žens-

⁵⁰ *Oči* [49] : *očesa* [7].

⁵¹ *Oči* [37] : *očes* [8] : *očejh*.

⁵² Obe obliki se pojavita po enkrat.

kega spola. Samostalnik *oko* ima prevladujočo obliko *Tmn oči*, pojavlja pa se tudi oblika *očmi* s končnico *-mi*, ki kaže vpliv orodnika.⁵³

Mestnik: Končnice so *-ah*: *letah, mestah, morjah, opravihah, pismah, ustah, vratih*; *-ih*: *ledovjih, letih, mestih, nebesih, pismih, tlih, ustih, vratih*; in *-eh*: *očeh*,⁵⁴ *tleh*. Podaljšava osnove z *-es-* je vidna pri *drevesah, kolesah, kolesih, očesih, ušesah, ušesih*.

Orodnik: Končnice so *-mi*: *letmi, očmi*,⁵⁵ *ustmi, vratmi*; *-ami*: *pismami*; in *-i*: *leti*. Podaljšava z *-es-* je vidna pri *kolesmi, očesmi, očesi, ušesmi*. Samostalnik *oko* ima v *Omn* tudi obliko *očima* s končnico *-ima*.

3.4 Odrizi *ń* in *ĺ*:

Obraunavani samostalniki: *dejanje, ferdamanje, gostovanje, govorjenje, grmenje, ho(j/d)enje, izveličanje, jagnje, kamenje, klicanje, malikovanje, maščovanje, obladaenje, odpuščanje, ohranjenje, opominjanje, poboljšanje, pogubljenje, poklicanje, pomanjkanje, poročenje, poslušanje, poštenje, potrpljenje, preganjanje, pregrešenje, premaganje, prerokovanje, pričovanje, ravnanje, razodevenje, spoznanje, šentovanje, trnje, trpljenje, upanje, videnje, vojskovanje, vprašanje, zanesenje, zasluženje, zaupanje, zmirjenje, znamenje, znanje, življenje*.

Če sta v besedi dva *ń*, je odraz prvega vedno *n*. Odraz *nj* se kot edini ali močno prevladujoč (80 % ali več primerov), če ni prvi odraz *ń*, pojavlja v 15 primerih: *dejanje, ferdamanje, govorjenje, ho(j/d)enje, malikovanje, maščovanje, obladaenje, poboljšanje, poklicanje, poslušanje, razodevenje, šentovanje, trnje, zmirjenje, znamenje*. Prevladuje (več kot 50 %) v 15 primerih: *gostovanje, izveličanje, jagnje, kamenje, klicanje, odpuščanje, pomanjkanje, poštenje, potrpljenje, preganjanje, trpljenje, videnje, vojskovanje, zaupanje, znanje*. Točno polovico pojavitev predstavlja *nj* v štirih primerih: *premaganje, upanje, zanesenje, življenje*. Tako se v vsaj polovici pojavitev *nj* pojavlja v 34 primerih od skupaj 46, kar pomeni, da je močno prevladujoč. Deset do devetinštirideset odstotkov pojavitev predstavlja *nj* v desetih primerih: *grmenje, ohranjenje, opominjanje, pogubljenje, poročenje, pričovanje, ravnanje, spoznanje, vprašanje, zasluženje*. Odraz *nj* se torej pojavlja v 44 primerih.

Odraz *jn* močno prevladuje v treh primerih: *grmenje, ohranjenje, pregrešenje*. Prevladuje v petih primerih: *klicanje, pogubljenje, poročenje, ravnanje, vprašanje*. Točno polovico pojavitev predstavlja *jn* v treh primerih: *opominjanje, pričovanje, zanesenje*. Tako se v vsaj polovici pojavitev *jn* pojavlja v enajstih primerih. Deset do devetinštirideset odstotkov pojavitev predstavlja *jn* v 23 primerih: *dejanje, gostovanje, govorjenje, ho(j/d)enje, izveličanje, malikovanje, odpuščanje, poklicanje, pomanjkanje, poštenje, potrpljenje, preganjanje, premaganje, prerokovanje, spoznanje, trpljenje, upanje, videnje, vojskovanje, zasluženje, zaupanje, znan-*

⁵³ *Oči* [122] : *očesa* [3] : *očmi* [3].

⁵⁴ *Očeh* [28]: *očesih* [4].

⁵⁵ *Očmi* [49] : *očima* [9]: *očesmi* [2] : *očesi*.

je življenje. Manj kot deset odstotkov pojavitev predstavlja v treh primerih: *kamenje*, *maščovanje*, *obladanje*. Odras *jn* se torej pojavlja v 37 primerih.

Odras *jnj* ima največji delež v *zaslužnje*, kjer predstavlja dvajset odstotkov pojavitev. Prisoten je v 26 primerih: *dejanje*, *govorjenje*, *ho(j/d)enje*, *izveličanje*, *maščovanje*, *obladanje*, *odpuščanje*, *opominjanje*, *pogubljenje*, *pomanjkanje*, *poslušanje*, *poštenje*, *premaganje*, *prerokovanje*, *pričovanje*, *ravnanje*, *razodevenje*, *spoznanje*, *trpljenje*, *upanje*, *vojskovanje*, *zaslužnje*, *zaupanje*, *znanje*, *življenje*.

V petih primerih se pojavlja tudi odraz *n*, v *jagnje* in *prerokovanje* v več kot štiridesetih odstotkih, v *dejanje*, *kamenje*, *znamenje* pa v manj kot dvajsetih odstotkih pojavitev.

Različne odraze *l* najdemo v: *kraljestvo*, *olje*, *poboljšanje*, *pogubljenje*, *polje*, *potrpljenje*, *trpljenje*, *veselje*, *življenje*.

Močno prevladuje odraz *l*, ki je edini v petih primerih: *poboljšanje*, *pogubljenje*, *potrpljenje*, *trpljenje*, *življenje*. Močno prevladuje pri *polje*, v več kot desetih odstotkih pa se pojavlja še v *kraljestvo* in *veselje*. Odras *l* tako najdemo v osmih primerih.

Odras *lj* se pojavlja v treh primerih. Edini je pri *olje*, močno prevladuje pri *veselje* in deset odstotkov predstavlja pri *polje*.

Odras *jl* se pojavlja v dveh primerih. Pri *kraljestvo* predstavlja šestdeset odstotkov primerov, pri *veselje* pa dva odstotka.

4 SKLEPI

Pričakovano se v Ied, Ted pojavljata končnici *-u* in *-e*, v Red končnica *-a*, Ded in Med imata prevladujočo končnico *-u* z dvojnico *-i*. V Oed je končnica *-am*, ponekod še tudi *-em* in *-om*. V Idv je končnica *-a*, v Tdv *-i*, Mdv *-ih/-ah*, Odv *-ma/-al/-ama*. V množini so končnice Dmn *-am*, Mmn *-ah*, v Rmn se pojavlja *-ov*, v Omn pa *-mi*. Ostale končnice so enake kot v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.

VIRI IN LITERATURA

Listkovna kartoteka Sekcije za zgodovino slovenskega jezika ISJ ZRC SAZU: gradivo za Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, gradivo za obrnjeni Hipolitov slovar (pripravil Jože Stabej).

Breznik 1916 = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celovec, 1916, <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/35/1916-breznik>.

Jelovšek 2021 = *Gorske bukve 1582: znanstvenokritična izdaja*, u. r. Alenka Jelovšek, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021.

Kidrič 2013 [1928] = Francè Kidrič, Hipolit (1667–1722), *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi231720/#slovenski-biografski-leksikon>. Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon*: 3. zv. *Hintner – Kocen*, ur. Izidor Cankar et al., Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1928.

Ramovš 1924 = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzonantizem*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.

Ramovš 1952 = Fran Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika. Skripta, prirejena po predavanjih Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.

Snoj 2015 = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*³, www.fran.si.

SSKJ 16 = Kozma Ahačič – Metod Čepar – Alenka Jelovšek – Andreja Legan Ravnikar – Majda Merše – Jožica Narat – France Novak – Francka Premk, *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. A–D*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021 (Zbirka Slovarji).